

خط ودستور زبان اوستایی

نویسنده:
سرمحقق دكتور خليل الله اورمې
كابل ۱۳۹۸

خط و دستور زبان اوستایی

سرمحقق دكتور خليل الله اورمې

Learning Avestan Script and Language

By Khalilullah Ormar Professor, Ph.D.

ISBN 978-9936-645-67-7

9 789936 645677

2019

جمهوری اسلامی افغانستان
اکادمی علوم
معاونیت بخش علوم بشری
مرکز زبان و ادبیات
انستیتیوت زبان های باستانی

خط و دستور زبان اوستایی

نویسنده:

سرمحقق دکتور خلیل الله اورمړ

کابل ۱۳۹۸

السلامة على كل فؤاد

hurmata

𐎱𐎠𐎼𐎿𐎡𐎹

پندار نیک

hūxta

𐎱𐎠𐎺𐎠𐎡𐎹

گفتار نیک

huuaršta

𐎱𐎠𐎺𐎠𐎡𐎹𐎡𐎹

کردار نیک

مشخصات کتاب

نام کتاب: خط و دستور زبان اوستایی

نویسنده: سرمحقق دکتر خلیل الله اورمړ

دیزاین و اهتمام: محمد مجتبی همایون

انتشارات: انستیتیوت زبان های باستانی مرکز زبان ها و ادبیات اکادمی علوم

سال چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۸ ه.ش.

محل چاپ: مطبعه صنعتی چهاردهی

تیراژ: ۵۰۰ جلد

ISBN: 978-9936-645-67-7

فهرست

صفحه

عنوان

الف ----- پیشگفتار

بخش اول

زبان و ادبیات اوستایی

۲ ----- زبان اوستا

۲ ----- معنای کلمه اوستا، زمان و مکان آن

۳ ----- نژاد و خاستگاه زبانی

۵ ----- کلمه سازی و چگونه گی توسعه زبانشناختی

۶ ----- الفبا و نگارش زبان اوستا

۷ ----- تاریخچه اوستا شناس

۱۱ ----- لهجه های اوستا

۱۱ ----- لهجه گاهانی

۱۲ ----- گاتها

۱۴ ----- لهجه متأخر (اوستای متأخر)

۱۶ ----- ادبیات و متن های اوستایی

۱۶ ----- اوستا و تاریخ ملی و اساطیری آریانا

۱۹ ----- داستان های اوستایی

۲۳ ----- محتوای اوستا

۲۵ ----- ۱- یسنا yasna

۲۵ ----- استعمال آیینی یسنا

۲۶ ----- متن و محتوای یسنا

۲۶ ----- برسم یشت

۲۶ ----- سروش درون

۲۶ ----- هوم یشت

۲۷ ----- بغان یشت

- ۲۸----- هوماست یشت
- ۲۸----- یسنای هفت "ها" ۲۸
- ۲۹----- فشوشومانثره
- ۲۹----- آب زوهر
- ۳۰----- **۲- یشتها yashts**
- ۳۰----- نام یشتها و تقسیم بندی آنها
- ۳۵----- هرمزد یشت (۱)
- ۳۵----- هفت امشاسپند یشت (۲)
- ۳۵----- اردیبهشت یشت (۳)
- ۳۵----- خرداد یشت (۴)
- ۳۵----- آبان یشت (۵)
- ۳۶----- خورشید یشت (۶)
- ۳۶----- ماه یشت (۷)
- ۳۶----- تیشتَر (=تیر) یشت (۸)
- ۳۷----- درواسپ (گوش) یشت (۹)
- ۳۷----- مهر یشت (۱۰)
- ۳۸----- سروش یشت (۱۱)
- ۳۷----- رشن یشت (۱۲)
- ۳۸----- فروردین یشت (۱۳)
- ۳۹----- بهرام یشت (۱۴)
- ۴۰----- رام (ویو یا وای) یشت (۱۵)
- ۴۰----- دین (چیستا) یشت (۱۶)
- ۴۱----- آشی (آرد) یشت (۱۷)
- ۴۱----- آشتاد یشت (۱۸)
- ۴۱----- خُره (کیان، زامیاد) یشت (۱۹)
- ۴۳----- هوم یشت (۲۰)
- ۴۳----- وَنَد یشت (۲۱)

- ۴۳-----ویشتاسپ (گُشتاسب) پشت
- ۴۳-----وزن شعری یشتها
- ۴۴-----آفرین پیغامبر زرتشت
- ۴۵-----۳- ویسپرد **visperad**
- ۴۵-----کاربرد آیینی
- ۴۶-----متن ویسپرد
- ۴۸-----۴- وندیداد **vendidād**
- ۴۹-----متن و محتوای فرگردهای وندیداد
- ۴۹-----فرگرد اول وندیداد
- ۵۵-----خرده اوستا
- ۵۵-----مهم‌ترین بخش‌های خرده اوستا
- ۵۶-----آفرینگان
- ۵۶-----هیربدستان و نیرنگستان
- ۵۶-----هادخت نسک
- ۵۷-----اوگم‌دیچا
- ۵۷-----ویثا نسک
- ۵۷-----سرگذشت کتاب اوستا و نقل آن به خط اوستایی
- ۶۲-----منابع

قسمت دوم

یادگیری خط و الفبای زبان اوستایی

- ۶۵-----یادگیری خط و الفبای زبان اوستایی
- ۶۷-----تاریخچه خط اوستایی
- ۶۹-----واول‌های زبان اوستا
- ۷۰-----اصول و قواعد نوشتن مصوت‌های اوستایی
- ۷۱-----اصول و قواعد قرائت مصوت‌های اوستایی
- ۷۹-----صامت‌ها یا کانسونانت‌ها **Consunints**
- ۸۰-----اصول و قواعد قرائت مصوت‌های مرکب اوستایی

۸۳	اصول و قواعد نوشتن صامت های اوستایی
۱۰۱	آوا شناسی خط اوستایی (فونیتیک)
۱۰۱	مصوت ها (Vowels)
۱۰۱	مصوت های مرکب (Diphthongs)
۱۰۱	مصوت های خاص Special
۱۰۲	تغییرات آوایی زبان اوستایی
۱۰۲	تغییرات مصوتی
۱۰۲	نوع اول
۱۰۴	نوع دوم
۱۰۵	نوع سوم
۱۰۶	نوع چهارم
۱۰۷	خلاصه
۱۰۷	همسانی assimilation واول ها
۱۰۷	گردش مصوت ها
۱۰۹	تغییرات صامتی
۱۰۹	قاعده اول
۱۰۹	قاعده دوم
۱۰۹	قاعده سوم
۱۱۰	قاعده چهارم
۱۱۰	قاعده پنجم
۱۱۰	قاعده ششم
۱۱۱	قاعده هفتم
۱۱۱	همسانی assimilation کانسونانتها
۱۱۱	حذف کانسونانت
۱۱۱	تقلیل haplology
۱۱۲	میان هشت epenthesis
۱۱۲	پیش هشت prosthesis

قسمت سوم

تصریف‌ها

- ۱۱۴-----اسم و صفت در اوستا
- ۱۱۴-----حالات اسم و صفت
- ۱۱۶-----صرف اسم و صفت
- ۱۱۶-----اسم و صفت‌هایی که ماده شان به مصوت...-----
- ۱۱۶-----۱ - ماده‌هایی که به مصوت (*-a*) یا (*-ā*) پایان می‌یابند-----
- ۱۲۳-----۲- صرف ماده‌های مختوم به (*-ā*)-----
- ۱۲۶-----۳ - صرف ماده‌های مختوم به مصوت *i* - یا *ī*-----
- ۱۲۶-----۴- صرف ماده‌های مختوم به واکه *ī* ((ای) کشیده-----
- ۱۲۷-----۵ - صرف ماده‌های مختوم به واکه *u* -----
- ۱۲۸-----۶ - صرف ماده‌های مختوم به واکه *ū*-----
- ۱۲۸-----۷ - صرف ماده‌های به واکه مرکب *āi* - ختم میشوند-----
- ۱۲۸-----۸ - صرف ماده‌های به واکه مکب *āu* - ختم میشوند-----
- ۱۲۹-----**صرف ماده‌های که به کانسونانت (صامت) پایان می‌یابند**-----
- ۱۳۰-----ماده‌هایی که در صرف، شامل گردش مصوتی می‌شوند-----
- ۱۳۱-----ماده‌های اشتقاقی مختوم به *-ant* , *-mant* , *-uant*-----
- ۱۳۲-----صرف صفت‌های مختوم به *marjt* - *uuarjt*-----
- ۱۳۳-----ماده‌های اشتقاقی مختوم به پسوند‌های *-an* *-man* *-uan*-----
- ۱۳۳-----ماده‌های مختوم به پسوند‌های *-an* *-man*-----
- ۱۳۴-----ماده‌های مختوم به پسوند *uan*-----
- ۱۳۵-----ماده‌های مختوم به *-in*-----
- ۱۳۵-----صرف ماده‌های مختوم به *n* و *m*-----
- ۱۳۶-----ماده‌های مختوم به پسوند‌های *-ar* و *tar*-----
- ۱۳۷-----صرف ماده‌های اوستایی مختوم به *-s*-----
- ۱۳۸-----**صفت**-----
- ۱۳۸-----*-ā* ماده‌ها-----

- ۱۳۸ ----- ماده ها - Ā
- ۱۳۹ ----- ساخت صفت ...
- ۱۳۹ ----- ساختن صفت با پسوند های -iāh و -išta
- ۱۴۰ ----- **ضمایر pronouns در اوستا**
- ۱۴۰ ----- ۱ - ضمایر شخصی (متکلم، مخاطب، غایب) Personal pronoun
- ۱۴۲ ----- ۲ - ضمایر موصولی Relative pronoun
- ۱۴۳ ----- ۳ - ضمایر پرسشی Interrogative pronoun
- ۱۴۳ ----- ۴ - ضمایر نامعین یا مبهم Indefinite pronoun
- ۱۴۴ ----- ۵ - ضمایر اشاره Demonstrative pronoun
- ۱۴۸ ----- ۶ - ضمایر ملکی - انعکاسی (مشترک) Possessive _ Reflexive pro
- ۱۴۹ ----- ۷ - صفت های ضمیری pronominal Adjective
- ۱۵۰ ----- **اعداد Number**
- ۱۵۰ ----- اعداد اصلی Cardinal Number
- ۱۵۱ ----- صرف اعداد
- ۱۵۳ ----- صرف سایر اعداد اصلی
- ۱۵۴ ----- اعداد ترتیبی یا وصفی Ordinal Number
- ۱۵۵ ----- مشتقات عددی
- ۱۵۵ ----- اعداد قیدی
- ۱۵۵ ----- قید مضاعف

بخش چهارم صرف فعل در اوستا

- ۱۵۷ ----- صرف فعل در اوستا
- ۱۵۷ ----- کلیات
- ۱۵۷ ----- **مقوله های فعل**
- ۱۵۸ ----- ریشه root
- ۱۵۹ ----- مشتقهای ریشه
- ۱۵۹ ----- صفت مفعولی گذشته

- ۱۵۹-----صفت فاعلی گذشته
- ۱۵۹-----صفت فاعلی و مفعولی آینده
- ۱۶۰-----Stem ماده
- ۱۶۰-----Present System (مضارع) ساختار فعلی زمان حال
- ۱۶۰-----سیستم زمان حال (مضارع)
- ۱۶۱-----الف. ماده های a دار
- ۱۶۲-----ب. ماده های بدون a
- ۱۶۴-----مشتقهای ماده مضارع
- ۱۶۴-----گذشته استمراری
- ۱۶۴-----فعل مضارع التزامی
- ۱۶۵-----فعل مضارع تمنایی
- ۱۶۵-----فعل امر
- ۱۶۵-----صفت فاعلی مضارع متعدی
- ۱۶۵-----صفت فاعلی مضارع متعدی
- ۱۶۶-----Mood ساختار زمان حال دارای وجوه
- ۱۶۶-----صرف ماده زمان حال (a) دار
- ۱۶۶-----باب voice (متعدی Parasmaipada, لازمی Atmanepada, مجهول passive).
- ۱۶۷-----شناسه های فعلی
- ۱۶۷-----شناسه های اولی primary ending
- ۱۶۸-----شناسه های دومی secondary ending
- ۱۶۹-----صفت فاعلی
- ۱۷۰-----Perfect system (نقلی) ساختار فعلی تام
- ۱۷۰-----ساخت ماده تام (نقلی)
- ۱۷۱-----مشتقهای ماده تام (نقلی)
- ۱۷۱-----Aoreist- System (Preterite) (ماضی) ساختار فعلی گذشته
- ۱۷۲-----ساخت ماده فعلی گذشته (ماضی)
- ۱۷۲-----مشتقهای ماده ماضی

- ۱۷۳----- Future System ساختار فعلی وجه آینده یا مستقبل
- ۱۷۳----- مشتق‌های ماده فعلی زمان آینده
- ۱۷۳----- ماده مجهول
- ۱۷۳----- مشتق‌های ماده مجهول
- ۱۷۴----- ماده واداری
- ۱۷۴----- مشتق‌های ماده واداری
- ۱۷۴----- ماده جعلی
- ۱۷۴----- مشتق‌های ماده جعلی
- ۱۷۴----- ماده آغازی
- ۱۷۴----- مشتق‌های ماده آغازی
- ۱۷۴----- ماده آرزویی
- ۱۷۵----- مشتق‌های ماده آرزویی
- ۱۷۵----- ماده تشدید یا تکراری
- ۱۷۵----- مشتق‌های ماده تشدید یا تکراری
- ۱۷۵----- پیشوند های فعلی
- ۱۸۰----- لست افعال زبان های اوستا...

قسمت پنجم

نا صرفی ها

- ۲۰۷----- Affixs وند ها
- ۲۰۷----- پیشوند ها
- ۲۰۷----- پیشوند های اسمی
- ۲۰۷----- پیشوند های فعلی
- ۲۰۹----- پسوند ها
- ۲۱۳----- Compounds ترکیب ها یا (همکرد ها)
- ۲۱۴----- نشانه های نهی ونفی
- ۲۱۵----- Adverb قید
- ۲۱۷----- حرف اضافه preposition

۲۱۷	پیشابند preposition
۲۱۹	پسبند Post positions
۲۲۰	حرف ربط Conjunctions
۲۲۱	کلمات اوستایی Word- formation
۲۲۱	بسیط یا ساده simple
۲۲۱	مشتق derive
۲۲۲	مرکب Compound
۲۲۵	مأخذ

قسمت ششم

متون اوستایی

۲۲۷	۱ - (نمونه های از متون اوستایی با الفبای فونیمیکی، ترجمه و شرح واژه ها)
۲۲۷	۲ - متن یشت پنجم بند ۱
۲۳۱	۳ - گاتها یسنا هات ۲۸
۲۳۳	۴ - متن یسن ۷۰، بند ۱
۲۳۷	۵ - متن یسن ۷۱، بند ۱
۲۳۸	۶ - متن یسن ۷۲، بند ۱
۲۴۲	۷ - دعای "اشم وهو"
۲۴۳	۸ - دعایی "یثاهووئیریو"
۲۴۵	۹ - دعای "ینگهه ها تام"
۲۴۷	۱۰ - متن و ترجمه فرگرد اول وندیداد
۲۵۶	۱۱ - شرح کلمات ۱۶ سرزمین اوستایی
۲۶۳	منابع

قسمت هفتم

ضمایم

۲۶۶	I. یادداشت ها
۲۷۰	II. جدول
۲۸۸	اصطلاحات زبانشناسی و معادل انگلیسی آن

پیشگفتار

گرامر حاضر، اثر بدون ادعای است، وبه عنوان خدمت کوچکی برای هموطنان عزیزم در آموزش خط و زبان اوستایی تقدیم می شود، و تا حدی برای انجام دادن طرحی است که من در آغاز آموختن اوستا، در سر پرورانیده بودم و به ارزش و اهمیت واقعی زبان اوستا و تاریخ آن روزگار باستان سخت علاقه مند شده بودم. اکنون به نوشتن این اثر به آرزوی خود رسیدم **هدف** اصلی طرح این دستور به منظور تدریس در صنف برای آموختن خطوط و زبان های باستانی در نظر گرفته شده است .

زبان اوستا از نظر ساختار و ویژه گی های زبانشناختی یکی از مهمترین زبان های اندوآریانی در میان خانواده بزرگ زبان های اندواروپایی است. اگر اعتماد داشته باشیم که شکوه فرهنگی هر قوم در آثار ادبی آن قوم بازتاب می یابد، باید بپذیریم که بخش بزرگ از گنجینه ادبی ما آریاییان از آثاری که از دوران باستان به جا مانده منعکس است. ما نه تنها مؤظفیم این آثار باستانی را ارج نهیم، بلکه باید آنها را عمیقاً بکاویم و گوشه های تاریکشان را روشن سازیم. آشنایی با این گنجینه گرانبها یعنی آشنایی با تاریخ و دیگرگونی های زبانی، آشنایی با تحولات عقیدوی و فرهنگی گذشته.

از آنجا که جوامع انسانی همواره در حال دیگرگونی اند، بنابر این می توان گفت که زبان در هر زمان آئینه تمام نمای ساختار فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی دوران خویش است. به سخن دیگر گوشه های تاریک و مبهم در علمی، مانند: تاریخ، زبانشناسی، اتنوگرافی، جامعه شناسی، روان شناسی و ادبیات هر قومی را به یاری زبان های گذشته می توان روشن کرد. زبان اوستا مانند برخی از زبان های اندواروپایی دارای این ویژه گی های بارز است. گرچه زبان اوستا از دو سده پیش مورد توجه شرقشناسان قرار گرفته است. اما در باره آن هنوز هم تحقیقات جریان دارد.

این اثر مشتمل بر (۶) بخش، ضمایم، کتابنامه و اصطلاحات زبانشناسی است:

بخش اول (مقدمه - زبان اوستایی - معنای کلمه اوستا، تاریخچه اوستاشناسی

بخش دوم یادگیری خط و الفبای زبان اوستایی

بخش سوم تصریف ها: اسم، صفت، ضمائر، اعداد

بخش چهارم صرف فعل و فعل های اوستا

بخش پنجم نا صرفی ها

بخش ششم متون اوستایی (نمونه های از متون اوستایی با الفبای فونیمیکی، ترجمه و شرح

واژه ها)

ضمایم، کتاب نامه و اصطلاحات زبانشناسی و معادل انگلیسی آن

در پایان جهان سپاس و تشکر بی پایان از محترمه سر محقق ثریا پوپل رئیس اکادمی علوم

افغانستان که مرا به نوشتن این اثر تشویق نمود.

تشکر بی پایان از دانشمند جوان محقق ماریناجان بهار که در ادیت (بخش اول و بخش

چهارم متن دری و در دیزاین فهرست عناوین این اثر مرا همکاری نموده است. از دانشمند محترم

شریف الله شریف سپاس گزارم که متباقی متن دری این اثر را ادیت نموده است و همچنان

تشکر از محقق سونیاجان صمیم هوتک و محقق بی بی فضیله جان احمدی که در تایپ و

دیزاین مرا یاری رسانده اند.

با احترام

سر محقق دکتور خلیل الله اورمر

کابل ۱۲ سنبله ۱۳۹۷